

Orientalis, een duurzaam perspectief

Inleiding

In de loop van 2019 is de visie op de toekomst voor Museumpark Orientalis in ontwikkeling. Het eerste concept is beschreven in de publicatie 'Toekomstplan Orientalis 2018 -2022, cultuurpark Heilig Land. In de loop van 2019 en 2020 hebben de bewoners van de Heilig Landstichting hun inbreng en ideeën aan dit concept bijgedragen in de vorm van notities over de formule van het park en een advies over de uitwerking daarvan. Medio 2020 zijn, met het aantreden van een nieuwe bestuurder, de ideeën verder uitgewerkt naar een robuust plan voor het museale ensemble en verdienmodel. Deze notitie beschrijft een duurzaam toekomstscenario voor het museumpark. In dit scenario staan de unieke kwaliteiten en waarden van het park op cultuurhistorisch en ecologisch gebied centraal. In het verlengde van deze kwaliteiten kan het park een zinvolle bijdrage leveren aan actuele maatschappelijke thema's en een betekenisvolle culturele missie vervullen.

Drie perspectieven

Het cultuurhistorisch perspectief: "Een kruispunt van wegen"

In de loop der tijd is het gebied rond de Heilig Landstichting steeds een plek gebleven waar verschillende culturen met elkaar in contact kwamen. Heersende machthebbers - veelal afkomstig uit zuidelijke/oostelijke streken kozen in verschillende perioden welbewust dit gebied als noordelijke voorpost van hun rijk, vanwege de strategische ligging die het landschap van stuwwal en splitsingspunt rivieren met zich meebracht. Al dan niet noodgedwongen strandden hier machthebbers of culturen, omdat zij niet verder konden. In 1944 was dat het geval met de geallieerden (een brug te ver). In 1923 werd (met slechts één stem verschil in de gemeenteraad) de eerste katholieke universiteit in Nijmegen opgericht na een jarenlange machtsstrijd tussen protestanten en katholieken. In de Middeleeuwen was het gebied inzet van conflicten tussen de graven van Gelre en die van Kleef. Uiteindelijk wordt het woud gesplitst in het Reichswald en het Nederrijkswald van Gelre.

Tot op de dag van vandaag is de streek een culturele ontmoetingsplaats met internationale evenementen, zoals Music Meeting, de Vierdaagse feesten en het InScience Wetenschaps- en filmfestival. Niet voor niets liggen hier drie internationale musea op steenworpafstand van elkaar.

Romeinen, Gelderse hertogen, wetenschappers, wandelaars, zij voelen aan dat dit gebied een intrinsieke waarde heeft, een oude geschiedenis die aanzet tot reflectie, devotie, emancipatie en spiritualiteit.

Het ecologisch perspectief: "Ons binnenste buitenland"

Het gebied rond de Heilig Landstichting is van grote landschappelijke waarde. De bossen zijn de oudste in Nederland en liggen op de stuwwal ten zuidoosten van Nijmegen. Het gebied is in het

glaciale tijdperk gevormd door de landijs gletsjers en vormt de overgang tussen de poldergebieden van de lage rivierdelta en het grotere bosgebied dat in Duitsland overgaat in het Reichswald. Door de eeuwen heen heeft de streek bijzondere verbindingen met de mens gehad. Enkele urnenvelden en grafheuvels die nu nog zichtbaar zijn dateren uit de vroege ijzertijd. De Romeinen bouwden hier, aan de grens van hun 'Imperium Romanum' het aquaduct, waarvan de loop nog steeds te volgen is.

Het devotie-perspectief: "De katholieke emancipatie vormgegeven"

Tegen de ecologische en cultuurhistorische achtergrond is het niet verwonderlijk dat juist in dit gebied Jeanne-Cecile Vroomans-Leclercq een visioen had om op deze constellatie van heuvels een devotiepark te stichten en eind 1907 zowel de Ursuleberg (huidige kerk) als de Bakkersberg (geplande basiliek) kocht. Zij zag in dit landschap 'Het Nieuw Heilig Land, Neerlands Sion'. Met een centrale rol voor de Meerwijk sluit haar verhaal mooi aan bij eerdere culturen, die bijzondere betekenis gaven aan deze plek. In de daarop volgende decennia bouwden Arnold Suys, Jan Stuyt en Piet Gerrits haar visioen uit tot een "Heilig land in Nederland". In het bijzonder binnen de tijdgeest en de logica van wat destijds binnen de katholieke emancipatie 'moderne devotie' werd genoemd ontstaat een devotiepark.

In het boek "Van Heilig Woud naar Heilig Land" wordt in het verlengde van dit devotiepark de vestiging van de Groesbeekse Tehuizen beschreven en de naoorlogse omschakeling naar 'Het Bijbels Openlucht Museum'. Verassend zijn de omarming van het museum door de protestanten, de terugkeer van het verlangen naar het Oosten en tenslotte de naamgeving 'Museumpark Orientalis'. De vaste collectie van dit museumpark, bestaande uit de 29 rijksmonumenten en objecten, heeft een architectonische, landschapskundige en kunsthistorische waarde.

Synthese

Om richting te geven aan een duurzaam toekomstscenario voor het museumpark Orientalis brengen wij heel bewust het cultuurhistorische, ecologische en devotie perspectief bijeen in een nieuw, eigentijds verhaal. Het uitzonderlijk erfgoedensemble vormt daarin het decor voor een nieuwe formule waarin filosofie en moderne spiritualiteit een centrale rol krijgen.

Het oorspronkelijke doel van Bijbels openluchtmuseum was de visualisatie van de Bijbelse geschiedenis vanuit een christelijk perspectief. In het nieuwe scenario wil het museumpark een kruispunt zijn, een ontmoetingsplek waar eigentijdse invullingen van religiositeit en spiritualiteit, levensbeschouwelijke overtuigingen, zingevingsvraagstukken en actuele maatschappelijke thema's samenkomen.

De rol van het nieuwe devotiepark (Cultuurpark Heilig Land) is gericht op leven en beleving. Bewustmaking, vorming, tolerantie en het zoeken naar antwoorden op levensvragen en het hogere doel/zingeving van ons bestaan vormen de basis voor de programmering van museale en ervarings-/belevingsactiviteiten in het Cultuurpark. Het erfgoedensemble van het park omvat meer dan alleen de 29 rijksmonumenten. Ook het omliggende natuurgebied van ca 100 ha wordt nadrukkelijk in de nieuwe formule betrokken.

Identiteit en Missie

Het hogere doel van het nieuwe Orientalis is gericht op beleving en ervaring van de cultuurhistorische, ecologische en spirituele waarden van het gebied. Vanuit deze waarden wil Orientalis de diversiteit in zingeving en levensovertuigingen, de uiteenlopende opties voor een mens- en maatschappijbeeld en de meervoudigheid in perspectief, gelaagdheid van leven en wereld verbeelden en laten ervaren.

De natuurwaarde en de natuurhistorische en ecologische ontwikkeling van het landschap kan de bezoeker beleven tijdens wandelingen en excursies, begeleid met explicatieborden. Het gebied blijft daarbij niet beperkt tot het huidige museumpark. Ook het Afrika-museum, hotel Erica en het gebied dat wordt begrensd door de Kwakkenberg/ Sophiaweg, de Kleefsebaan/ Nijmeegsebaan/ Postweg, zijn betrokken om meer zichtbaarheid te geven aan het natuurhistorisch/ecologisch perspectief. Daarom is het van belang om het huidige museumpark ook aan de zijde van de Romeinse Herberg te openen, teneinde wandelaars een rust- en informatiepunt te bieden.

Via evenementen rond actuele maatschappelijke thema's wil het Landschaps-/ Cultuurpark Heilig Land bezoekers aanzetten tot zelf doen, tot spirituele ervaring en tot reflectie en bewustwording van binnenuit. De evenementen bieden eigentijdse vormen van individuele en maatschappelijke spiritualiteit via kennisdeling, beleving en bezinning op geloofs- en levensovertuigingen, mens- en maatschappijbeelden, maatschappelijke thema's en waarden. Kansrijke event-programma's zijn: The Passion (of een side event daarvan), de Opwekking (Lowlands 2018/2019), een klimaat/extinctiefestival en een diversiteits-event. De komende jaren wil het Cultuurpark verkennen welke evenementen levensvatbaar zijn, zowel financieel, als inhoudelijk en op het vlak van sociale impact op de omgeving.

In het Cultuurpark worden de rijksmonumenten en de ontstaansgeschiedenis van het uitzonderlijk erfgoedensemble in beeld gebracht. Speciale momenten verwijzen naar het verhaal van de stichters en naar de eigentijdse maatschappelijke betekenis van dit verhaal.

Voor de hoofdrichting Landschappelijke waarde zoeken we samenwerking met relevante stakeholders, zoals provincie Gelderland, Natuurmonumenten, Geldersch Landschap e.d.

Voor evenementen rond maatschappelijke thema's zoeken we samenwerking met verschillende bureaus en organisaties die in staat zijn om het beoogde maatschappelijke thema om te zetten in aantrekkelijke evenementen voor specifieke doelgroepen.

De beschreven doelstellingen en ambities leiden tot de volgende missie van Cultuurpark Heilig Land:

Met verwijzing naar de cultuurhistorische en ecologische achtergrond van het natuurgebied waar Heilig Land onderdeel van is wil Cultuurpark Heilig Land het uitzonderlijk erfgoedensemble in stand houden en verfraaien om daarmee, met verwijzing naar de oorspronkelijke bedoeling, een eigentijds podium te bieden aan de variëteit en diversiteit van geloofs- en levensovertuigingen, mens- en maatschappijbeelden en waarden-oriëntaties.

Fasering en Exploitatiemodel

Om de geschetste ambities te kunnen realiseren, is -gegeven de huidige situatie waarin museumpark Orientalis verkeert- een creatieve en realistische aanpak noodzakelijk. De aanpak gebeurt in twee fasen.

FASE 1. Binnen de kaders van de geschetste identiteit van het Cultuurpark nodigen wij externe organisaties uit om de komende drie jaar een programma te realiseren dat bestaat uit vijf evenementen per jaar. Door vaste momenten te kiezen die verbonden zijn met “religieuze kalenders” willen we een levensbeschouwelijk en spiritueel karakter borgen, hetgeen zowel voor onze identiteit als onze bezoekers van belang is. Voorlopige ideeën voor de vijf evenementen zijn:

Diversiteitsweek	-	Nieuwjaar, Lotenfeest/Poerim
The Passion	-	Lente, Pasen, Suikerfeest
Klimaat/ overvloedfestival	-	Zomer, Offerfeest
Extinctiefestival	-	Herfst, Diskar-amzer (tijd van verval)
Feest van Licht	-	Winter, Kerstmis

De serie van vijf evenementen per jaar kan ook worden gekoppeld aan feestdagen of bijzondere elementen uit hindoeïstische, animistische, of andere culturen, zolang er organisaties zijn die dergelijke evenement willen organiseren. De verbinding met het begraafpark willen wij zoeken in een aanbod van mogelijkheden voor bijzondere uitvaarten.

Naast de (publieks)evenementen, is het Cultuurpark in Fase 1 alleen toegankelijk voor groeps- en schoolbezoek. Tijdens deze fase willen we op basis van impuls-investeringen de rijksmonumenten, gebouwen en objecten renoveren en uitnodigend maken voor een breed publiek, zodat professioneel exposeren op een goed kwaliteitsniveau mogelijk is.

In samenwerking met landschapsarchitecten, natuurorganisaties en hoveniers/tuinbedrijven overwegen we een aantal thematische tuinen, een voedselbos en enkele natuurbelevingsgebieden te ontwikkelen. Hierdoor moet een naturomgeving ontstaan die uitnodigt tot allerlei bezigheden, bijvoorbeeld in de vorm van beleeftochten, sportactiviteiten, wandeltochten en beheersactiviteiten. Een eerste stap zou kunnen zijn om rond de rijksmonumenten in het park tuinen aan te leggen die thematisch aansluiten bij die gebouwen.

De exploitatie gedurende Fase 1 is gebaseerd op partage/verdeelsleutels/regievoering naar externe partijen. Uitgangspunt is dat Cultuurpark Heilig Land zo weinig mogelijk uitvoert voor eigen rekening, terwijl de organisaties die de evenementen vormgeven dit vooral doen voor eigen rekening en risico. Daardoor kan de organisatie van Cultuurpark Heilig Land volstaan met een minimale personele bezetting en blijven huisvesting en personele inzet eenvoudig en flexibel. De grootste aandacht gaat uit naar opbouw en bewaking van label en identiteit en naar het onderhouden van de betrokkenheid van aangesloten organisaties. Het bestuur blijft

verantwoordelijk voor positionering van identiteit en marketing en voor de regie over de benodigde investeringen en de financiële continuïteit.

Een programmamanager draagt zorg voor vertaling van de identiteit naar de praktische programmering en heeft een opdrachtgevende en aanbestedende rol. Hij/zij faciliteert de benodigde medewerking vanuit het Cultuurpark.

FASE 2. De vaste collectie bestaat uit een weergave van inhoud en ontstaansgeschiedenis van het erfgoedensemble en van de identiteit van dit gebied. In Fase 2 krijgt deze vorm en wordt permanent geëxposeerd. Daarmee is het museumkarakter geborgd. In deze fase worden tevens nieuwe elementen toegevoegd aan het bestaand programma van evenementen en groeps- en schoolbezoeken.

Als Fase 1 succesvol verloopt zal het Cultuurpark voldoende bekendheid en reputatie hebben bij bezoekers en stakeholders en zal een onderscheidende identiteit en marktpositionering zijn gevestigd.

In Fase 2 willen we de organisatie verder uitbouwen met een competente museumdirectie en een breed samenwerkingsnetwerk. Het begraafpark blijft zoals het nu is en wordt wellicht geïnnoveerd en uitgebreid, afhankelijk van geambieerde marktpositie. Het gebied dat overblijft, ongeveer 40 hectare, wordt opengesteld voor publiek en ingevuld met exposities, wandelroutes en explicatieborden die verwijzen naar de cultuurhistorische en ecologische geheimen van het natuurgebied.

De exploitatie in deze fase ontwikkelt zich naar een netwerk-exploitatie, waarin naast de eigen museum-exposities ook ruimte blijft voor organisaties om hun eigen evenement te realiseren. De toetsingscriteria daarbij zijn de aansluiting bij de identiteit, de match met het label "Cultuurpark Heilig Land" en de impact op de omgeving (geluidsoverlast en sociale druk).

Samenvatting en conclusie

In het beschreven toekomstscenario hebben we gekeken naar het gehele parkgebied en daarin de toekomstige positionering van het begraaf- en gedenkpark meegenomen. Maar de publiekstoegankelijkheid van het gedenk- en begraafpark is uiterst kwetsbaar. Uitbreiding van het gebruiksoppervlak is wellicht wenselijk, evenals verbinding met het programma van individuele en maatschappelijke spiritualiteit.

De transformatie van het huidig terrein achter de Syrische boerderij aan de Meerwijkselaan is goed denkbaar als we streven naar een "filosofen-hotel", een verblijfsaccommodatie vergelijkbaar met Internationale School Voor Wijsbegeerte in Leusden. Een dependance van de School of Life zou ook passend zijn, evenals een opleidingsinstituut, zoals het Titus Brandsma Instituut of het Han Fortmann Centrum.

Bij de ontwikkeling van evenementen is het belangrijk dat pieken in bezoekersaantallen worden opgevangen met extra transportvoorzieningen/transfers om eventuele overlast in buurt te voorkomen, maar ook om een goede logistieke afwikkeling van bezoekersstromen te kunnen

garanderen. Wat betreft de ruimtelijke plannen gaat het Cultuurpark in overleg met omwonenden over de wijze waarop een ontwikkeling van de parkeerplaats past binnen de kaders en optimaal aansluit bij missie en visie van het park.

De externe event-organisaties worden uitgedaagd om een inhoudelijke programmering te bieden die verwijst naar filosofie en spiritualiteit, waarin zowel hart en ziel zit, als kennis, informatie, beleving, denken en doen, en de verbinding daartussen. Niet alleen vertellen maar mensen mee laten maken, laten ervaren en beleven.

In vergelijking met het Toekomstplan van 2019 kent het hier beschreven toekomstscenario meer betekenis toe aan de natuurhistorische en ecologische waarde van het totaalgebied.

In de missie en visie ligt de focus meer op spiritualiteit en spirituele bewustwording en minder bij het missionaire aspect in termen van het 'vooropgaan in tegenbeweging of streven naar gelijkwaardigheid'. Naast de Abrahamitische religies, biedt dit toekomstscenario ruimte voor andere religieuze overtuigingen en thema's. Ook non-theïstische religies, overtuigingen en levensbeschouwingen worden in de programmering uitgenodigd.

Het DNA van het Cultuurpark Heilig Land wordt gevormd door religiositeit en de verschillende eigentijdse verschijningsvormen van religie. Dit DNA is het vertrekpunt voor de programmering en leidt tot vaste en event-programma's over zingeving, levensbeschouwing, individuele en maatschappelijke spiritualiteit. Inhoud en vormgeving van de programmering passen in de landschappelijke/ ecologische en cultuurhistorische bijzonderheid van het gebied en blijven altijd gebaseerd op de vier pijlers van bezoek, beleving, debat en verblijf. De levensbeschouwelijke identiteit wordt geborgd door de jaarlijks terugkerende evenementen aan te laten sluiten bij religieuze feestdagen, zoals Kerstmis, Poerim (Lotenfeest), Pasen, Pinksteren, Offerfeest, Suikerfeest, etc. .